

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ BİTİRME TEZİ

SAVAŞ VE UĞRUNA SAVAŞ VERİLENLER

Sözcük Sayısı: 3982

Araştırma Sorusu: Hasan İzzettin Dinamo'nun "Savaş ve Açlar" adlı yapıtındaki savaş sorunsalının yapıttaki figürlere etkisi nasıl işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. FİGÜRLERİN TEMSİL ETTİĞİ TOPLUMSAL SORUNLAR.....	3
2.1 Temel Çavuş ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar	3
2.2 Ali ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar	5
2.3 Şakire ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar	6
2.4 Musa ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar	7
3. YOKSULLUK VE ÖLÜM	8
4. HAYALLER VE UMUTLAR	10
5. DİN VE DEVLET.....	13
6. SONUÇ.....	15
7. KAYNAKÇA.....	17

Arastırma Sorusu: Hasan İzzettin Dinamo'nun "Savaş ve Açlar" adlı yapıtındaki savaş sorunsalının yapıttaki figürlere etkisi nasıl işlenmiştir?

1. GİRİŞ

Savaşlar; kendileri ile birlikte ayrılık, hüznün, dehşet ve ölüm getirerek her zaman insanlık tarihinin büyük trajedilerinin merkezi olmuştur. Savaşların ortaya çıkma sebebi ise halkların birbirleri ile anlaşamaması değil devletlerin kendi çıkarlarını koruma ve amaçlarını yerine getirme çabaları sonucu askerlerini ve halkını sahaya sürmesidir. Savaş, her ne kadar halktan biri olarak bir çözüm değil felaket olarak görünse de hükümetlerin gözünde bir çözüm arayışının doğurduğu sonuçtur. Hükümetlerin buldukları "çözüm" sonucu vatani uğruna bir nevi ölmek için sahaya sürülen askerlere, uğruna savaşmaya değer bir sebep gerekir. Bu sebep pek çok asker için geride kalan ailesini ve onlara yuva olan vatanını korumak olsa da bu herkes için geçerli değildir. Evin terk erkeği olarak askere alınan birinin, geride kalan ailesinin yoksulluk içinde yaşayacağını farkında olmasına rağmen ne uğruna savaşması beklenebilir? Her ne kadar askere bu şartlar altında gitmek istemeseler de verilen emre karşı koymaktan aciz olan askerler, kısmen zorla katıldıkları savaşta hak ettikleri değeri görerek birer "kahraman" olarak anılmıştır. Ancak, onların uğruna savaştığı sözde "güvende" olan "geride kalanların" verdikleri var olma mücadelesi ne edebi eserlerin ve filmlerin konusu olmayı ne de kahramanlık adı altında anılmayı başarabilmiştir.

Hasan İzzettin Dinamo, bu var olma mücadelesini vermiş biri olarak "Savaş ve Açlar" adlı eserinde Birinci Dünya Savaşı döneminde kendisinin ve ailesinin verdiği mücadeleyi kurgusal bir hikâye gibi farklı adlar kullanarak; kelime seçimleri, geriye dönüş, iç çözümleme, betimleme, iç konuşma, bilinç akışı ve diyalog gibi dil ve anlatımın özelliklerinin de yardımıyla okura aktarmıştır. Bu makalede ise "Hasan İzzettin Dinamo'nun "Savaş ve Açlar" adlı yapıtındaki savaş sorunsalının yapıttaki figürlere etkisi nasıl işlenmiştir?" sorusu birinci

kısımda karakterlerin sembol ettikleri toplumsal sorunların, ikinci bölümde ölüm kavramının, üçüncü bölümde hayal ve umut kavramlarının, dördüncü bölümde ise din ve devlet kavramlarının işlenişinin anlatıma etkisi üzerinden dil ve anlatım özelliklerine de değinilerek incelenecektir.

Hasan İzzettin Dinamo, çocukluğunu Birinci Dünya Savaşı döneminde geçirmiştir. Savaşta babasını ve ağabeyini kaybeden Dinamo, sonrasında annesinin hayata gözlerini yummadan önce verdiği son çabalarla yetimhaneye yerleştirilir. Yaşadığı bu savaş döneminin sonucu olarak ortaya çıkan savaş karşıtı, barış sever kimliği; şiirlerinde ve romanlarında gözükmektedir. Toplumcu gerçekçi edebiyatın parlak isimlerinden biri olmasına karşın; eserlerinde emperyalizm, sömürgecilik, toplumsal sınıf farklılığı ve devlet yönetimine yaptığı ağır eleştiriler sebebiyle sesinin kısılması hedeflenerek ömrünün bir kısmının hapislerde geçmesine neden olunmuştur. Ancak, Dinamo “Savaş ve Açlar” eserinde de olduğu gibi şiirlerinde ve romanlarında kendi düşüncelerini, şahit olduklarını ve eleştirilerini esirgmeden okura aktararak toplumcu gerçekçi edebi türün öncülerinden biri olmuştur.

2. FİGÜRLERİN TEMSİL ETTİĞİ TOPLUMSAL SORUNLAR

2.1 Temel Çavuş ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar

Bu yapıtta “savaş, yoksulluk, açlık, eğitimsizlik, yolsuzluk, eşitsizlik, sınıf ayrımı” gibi birçok toplumsal sorun farklı karakterler üzerinden işlenmiştir. Tanrısal bir bakış açısıyla anlatılan ve odak figürün, ataerkil toplum yapısının yansıması olarak, sürekli evin en büyük erkeğinin olduğu yapıtın birinci bölümünde evin babası Temel Çavuş üzerinden anlatılmaktadır. Temel Çavuş, yedi yıl boyunca görev aldığı Yemen Savaşı’ndan döndüğü zaman “*Biz gidup cephe de savaşırken beride herkes kesesini doldurup zengin olayı.*” (Dinamo, sayfa 73) sözlerinden de anlaşılacağı üzere, zenginlerin bir kat daha zenginleştiğini, kendi

ailesinin de içinde bulunduğu asker ailelerinin ise yoksulluk içinde olduğunu görmüştür. Yazarın bu alıntıda yöresel ağızlaraya yer vermesi yapıtın gerçekçi olmasını da sağlamıştır. Roman, Temel Çavuş'un bu gördükleri üzerine, hayata yeniden tutunabilme ümidi ile Trabzon'dan önce İstanbul'a ardından Samsun'a gitmesi ile başlar. Ailenin farklı bir kültürden geliyor olması ve bu sebepten buradaki yaşama ayak uyduramaması, "kültür" ve "kimlik" kavramlarının çatışmasını göstermiştir. Aile, yoksul durumuna rağmen Trabzon'dan beş kişi olarak çıktığı yolculuğu Samsun'da sekiz kişi olarak tamamlamıştır. Bu durum ailenin eğitim eksikliğini ve cehaletini gözler önüne sermektedir. Temel Çavuş, ailenin yeni yaşantısında uğradığı haksızlıklara ve zorluklara karşı, evin tek gelir kaynağı olarak, dinlenmeden çalışıp zor günler geçirilmesine kısmen mâni olmayı başarabilse de bu sefer onu daha da büyük bir felaket beklemektedir: Savaş. Birinci Dünya Savaşı başlamaktadır ve evin tek gelir kaynağı olan, yedi yıldır mahrum kaldıkları baba "Temel Çavuş" Sarıkamış Harekatı'na çağrılmaktadır. Temel Çavuş, yazarın "*Birdenbire hiçbir şey anlayamayan Temel Çavuş'un boğazına yumruk gibi bir şey tikanır gibi oldu. İçinden hümgür hümgür ağlamak geldi. Kafasına saldıran öfke fırtınası, gözyaşlarının yolunu kesti.*" (Dinamo, sayfa 79) cümlesinde de görüldüğü gibi betimleme, iç çözümleme gibi dil ve anlatım özelliklerinin yardımıyla okura aktardığı çaresizlikler, çıkmazlar, bunalımlar yaşar. Temel Çavuş, vatani uğruna ölmeye hazırdır fakat "*Şakire ben cephede geberip gidersem hepinuz sinek gibi açlıktan kırılırsunuz.*" (Dinamo, sayfa 114) sözleriyle de anlattığı üzere onu burada tutan ailesinin ona muhtaç olduğunu ve onsuz sefil bir hayat yaşayacaklarını düşünmesidir. Etrafındaki maddi durumu iyi olan insanların bedel ödeyerek askere gitmekten kurtulduklarını gören Temel Çavuş, Yemen'de ülkesi adına yedi yıl görev yapmış olmasının hiçbir anlam ifade etmediğini görür. Bu adaletsizlik her ne kadar onu sinirlendirse de yasalara ve hükümete boyun eğmekten başka bir şansı yoktur. Yedi yıllık görevinden yeni dönen bitkin bir baba, sadece birkaç yıl sonra, ailesinin yaşayacağı zorlukları bile bile tekrardan askere gitmek zorundadır.

Temel Çavuş, “yoksulluk”, “eğitimsizlik” ve “eşitsizlik” gibi birçok toplumsal sorunun üzerinden anlatıldığı bir karakterdir. Bu karakter, o dönem Osmanlı’daki çoğu askerin ve halkın durumunu da göstermektedir. Yorgun, bitkin, savaşlardan bıkmış, barınabilecek bir avuç topraktan başka bir şey istemeyen insanlardan yalnızca biridir. Kitabın aslında yazarın kendi hayatını konu alıyor olmasından da kaynaklı olarak sık sık “Enver Paşa”, “Sarıkamış Harekâtı” gibi gerçek olaylara ve kişilere değinilmiştir. Bahsi geçen edebi eserin geçtiği dönem ile ilişkili olması eseri, “temsil” kavramı ile ilişkili kılmaktadır.

2.2 Ali ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar

Temel Çavuş, askere gittikten sonra hikâyeye en büyük erkek çocuk olan “Ali” üzerinden devam eder. Ali; sınıf ayrımının ve yolsuzluğun en yoğun hissedildiği karakterdir. Yüksek sınıfa mensup biri olan “Mümtaz’ın”, bahçeleri ve evleri üzerinde hak iddia ederek, onları evden atacağını ve yerlerine daha çok kira veren birini yerleştireceğini söylemesinin sonucu olarak Ali ile ciddi bir tartışma içine girerler. Tartışma sonucunda karakola götürülen Ali, komiserin *“Bu sayın kişiler bugün Osmanlı Devleti’ni yöneten İttihat ve Terakki partisinin en ileri gelen adamları. Haydi, git beyefendinin elini öp de bu iş kapansın.”* (Dinamo, sayfa 155) sözleriyle ortadaki yolsuzluğun farkına varır ve tekrardan tartışma içine girer. Yazar, eleştirel kimliğini ön plana çıkararak *“Şakire’yle Ali karakol denen nesnenin ne biçim işlediğini derinden anlamışlardı.”* (Dinamo, sayfa 156) sözleriyle devlet birimlerinin işleyişine eleştiri getirmiş ve mevcut yolsuzluktan bireylerin değil bu işleyişin tamamının sorumlu tutulması gerektiğine dikkat çekmiştir. Mümtaz ve yanındaki bedel ödeyerek askere gitmekten kurtulan oğlu, hakkını aramaktan vazgeçmeyen Ali’yi kendilerine düşman seçmişlerdir. Ali’nin henüz 16 yaşında olmasına rağmen, Mümtaz nüfusunu kullanarak Ali’yi asker kaçağı gösterir ve askere alınmasını sağlar. Geride bırakacağı 6 kişinin yoksulluk ve sefalet içinde yaşayacağını bilen Ali, *“Siz açlıktan elence de ben kimin için askere gideceğim? Bizim bahçelerimizi elumuzdan almaya çalışan hergeleler için mi? Onların malını, mülkünü, askere gitmeyen*

oğullarını korumak için mi askere gideceğim?” (Dinamo, sayfa 184) sözlerinden de anlaşılacağı üzere vatanını savunmak için değil de vatanındaki zenginleri savunmak için askere gittiğini düşünmekte ve buna karşı sitem etmektedir. Maddi durumu iyi olanlar para ödeyerek askerden kaçabiliyorken, yoksullar bu lüksten mahrum kalmaktadır. Zenginler canlarını kurtarıp daha da zenginleşiyorken, yoksullar ise adeta zenginlerin güvenliği için savaşa gitmektedir. Ali sitemlerine rağmen devlete karşı koymaktan aciz bir vatandaş olarak askere alınır ve şehit olur. Ali üzerinden yalnızca yolsuzluk ve eşitsizlik temaları değil aynı zamanda sevdiği kız “Tenzile” ile birbirlerine kavuşamamaları üzerinden toplumsal bir sorun olan “sınıf ayrımı” da işlenmiştir. Tenzile, maddi durumları Ali’nin ailesine nazaran çok daha iyi olan bir aileden gelmektedir. Her ne kadar Ali ile birbirlerine aşık olsalar da savaş döneminde ve dönem toplumunda bir kadın olarak birisiyle evlenebilmesi için aşk yeterli ölçüt değildir. Genç ve güzel bir kız olan Tenzile’nin istediği talibi Ali olsa da subaylar ve sınıfsal yapıda üst kesimde bulunan diğer birçok talibi vardır. Ali her ne kadar Tenzile ile kaçmayı düşünmüş olsa da *“Dört bir yandan sıkıştırılmış bir hayvanın öfkesi ve hırçınlığı içinde yaşıyordu. Kalabalık kardeşlerinin karnını güç doyuruyorken eve iyi yaşamak isteyen, güzel ve okumuş bir kız nasıl getirebilirdi?” (Dinamo, sayfa 176)* gibi sözlerle yazarın okura aktardığı bunalımlar, iç çatışmalar ve konuşmaların sonunda o da toplumsal sınıf farklılıklarından ötürü Tenzile ile asla bir araya gelemeyeceklerinin farkına varmıştır. Görüldüğü gibi, Hasan İzzettin Dinamo, Ali üzerinden “yolsuzluk”, “sınıf ayrımı” ve “eşitsizlik” toplumsal sorunlarını işlemiştir.

2.3 Şakire ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar

Ali’nin de askere gitmesinin ardından geriye en büyüğü bile 10 yaşına basmamış 5 çocuk ve anneleri “Şakire” kalmıştır. Şakire; yoksulluğun, sefaletin ve ölümün kapıya yanaştığını bilmektedir fakat elinden bir şey gelmez. Günü çıkarabilmek umutları ile komşulardan borç almakta ve bakkala veresiye yazdırmaktadır. Çoğu günleri aç bir şekilde geçerken Ali ve Temel Çavuş’un şehit haberleri gelir. Yazar, kendi babasının da aynı kaderi

paylaşmasından ötürü Temel Çavuş'un Sarıkamış'ta donarak öldüğünden şehit olarak sayılmamasını ve bu sebeple ailenin şehit maaşı alamamasını sert ve eleştirel bir dille anlatmıştır. Ali ise ailesine 1 lira şehit maaşı bırakarak ayrılmıştır. 6 kişinin karın tokluğuna bile olsa bir lira ile geçinmesi mümkün olmadığından dolayı ölüm evden 2 çocuk daha götürür. Bu süreçte, iki şehit vermiş bir aile olmalarına rağmen kendi durumlarına benzer durumda olan birçok insan Şakire'nin cehaletinden kaynaklı oluşan batıl inançlarından faydalanarak onları daha da sömürmektedirler. Savaş, üst sınıfların canını korumak ve güvenliğini sağlamak uğruna ondan eşini ve oğlunu almıştır, "*Demek siz savaşı bunun için açaysunuz: Fakir fukaranun, gavurların malını toplayıp yutmak için.*" (Dinamo, sayfa 153) sözleriyle onu var olma mücadelesi verirken sömürmeye çalışan üst kesime sitemde bulunmaktadır, bunu yaparken dinamik bir ton kullanarak ağırlıklı olarak eylem köklü sözcüklerle yer vermiştir. Özetle, Şakire; eşitsizlik, yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği gibi birçok toplumsal sorunun işlendiği bir karakterdir.

2.4 Musa ve Temsil Ettiği Toplumsal Sorunlar

Yapıtın üçüncü kısmı ise yazarın kendi kimliğini okura aktardığı "Musa" karakteri üzerinden kurgulanmaktadır. Musa savaşın toplumun alt kesiminden bir çocuğa yaşattıklarının, olaylar üzerinden işlendiği bir karakterdir. Yapıtın önceki bölümlerinde hikâye her ne kadar başka karakterlerin üzerinden anlatılıyor olsa da merkezde her zaman Musa bulunmaktadır, bunun sebebi Musa'nın aslında yazar Hasan İzzettin Dinamo'nun kendisi olması ve anlattıklarının kendi şahit olduğu olaylar olmasıdır. Hikâyenin üçüncü kısmında odak figür Musa haline gelince yazar kendi yaşantısına; bir çocuk olarak düşüncelerine ve duygularına daha çok yer vermiştir. Musa'nın midesinin açlıktan kazınış, karın tokluğu için yaptığı hırsızlıklar sonucu yaşadığı pişmanlıklar, yoksul bir çocuk olarak yaşadığı utanç ve daha birçok duygu "*Sanki bütün arkadan gelenler yalın ayaklarının kirine bakıyorlardı. Yüzü utanmaktan pancar gibi olmuştu.*" (Dinamo, sayfa 108) gibi betimlemelerle diğer karakterlerden çok daha

derin bir şekilde işlenmiştir. Musa'nın etrafındakilere karşı hissettiği güveni kaybedişi, her ne kadar tam olarak kavrayamasa da hükümete karşı hissettiği öfke ve suça doğru itilişinin alt kesimden bir çocuk olarak bulunduğu savaş atmosferinden kaynaklanışı yapıt boyunca karakterini şekillendiren ve onu etkileyen olaylar üzerinden okura aktarılmıştır. Yapıtın başında onları doyuran, eğiten ve bir ahlak anlayışı yerleştiren bir babaları varken savaş onlardan babalarını almıştır. Savaş, toplumda alt kesimde bulunan Musa ve ailesini yoksulluğa, sefalete ve ölüme sürüklerken, zenginlerin yiyecek stoku yaptıkları, oğullarını askerden kurtardıkları ve fakiri sömürebildikleri kadar sömürdükleri görülmektedir.

3. YOKSULLUK VE ÖLÜM

Ölüm roman boyunca sıklıkla yaşanan bir olay ve bahsi geçen bir konudur. Ölüm, ailelere genellikle belli bir sıra ile gelir; önce en yaşlılarını alırken küçük olanların da yaşlanmasını bekler. Bu eserde ise Musa ve ailesi için “*Ölüm, sırayı saygıyı unutarak gelmişti.*” (**Dinamo, sayfa 261**), Ölüm her zaman onların kapısındadır, ellerinden gelen en iyi şey ise onu ertelemektir. Yoksulluğun en yoğun işlenmiş olan konu olduğu bu eserde Musa ve kardeşleri mutluluktan, neşeden önce “ölüm” ile tanışmışlardır. Ölüm önce babalarını, babaannelerini, ağabeylerini onlardan ayırmış sonrasında ise kendi aralarında kol gezmiştir. Musa öncelikli olmak üzere eserdeki çocuklar, yazarın “*Musa, ölümün, bu şimdi söylenen laflar gibi ağrısız, sızısız, kolayca gelebilen bir şey olduğunu düşünerek kardeşinin kaygılanmasına derinliğine önem vermedi.*” (**Dinamo, sayfa 261**) sözleriyle ve roman boyunca kullandığı diyalog, iç çözümleme teknikleri ile okura aktardığı üzere ölümü tam anlamıyla kavrayamamaktadırlar fakat ölümün kötü bir şey olduğunun ve de onların yakasında olduğunu hissetmektedirler. Yoksulluk kabullenilen bir gerçek, ailenin “normal durumu” haline gelmiştir. Çocukların ölümle bu kadar iç içe yaşadığı bir ortamda Şakire, “*Ölüme, salt bir tiksintiyle, bir küçümsemeye bakıyor, onun buzlu elleriyle kendisine dokunacağı günü korkusuzca bekliyordu.*

Ölüp gitmek bugünkü durumundan çok daha rahat değil miydi?” (Dinamo, sayfa 211)

sözlerinde de yazarın iç çözümleme tekniği ile anlattığı üzere ölümü kolay yol olarak görmektedir. Ölüm evlatlarıyla birlikte çektikleri acılardan çok daha huzurlu bir son olarak görülmektedir. Yoksulluk içinde çektikleri bu ıstıraplardan kolay bir kaçış gibi gelmektedir. Yapıt boyunca değinildiği üzere Şakire askere gitmeyi ve orada canını vermeyi buradaki yaşamına yeğlemektedir. Çocuklarının sorumluluğu altında olmasa kendi canına kıymanın eşliğindedir fakat bakması gereken çocukları vardır. Kendi yemeğinden kıyarak çocuklarını doyurmak için elinden gelen her şeyi yapan Şakire, ataerkil toplumda dul bir kadın olarak yoksulluklarına bir çözüm üretememiştir. Yazar kitap boyunca ölümleri betimlemelerle besleyerek hüznü bir şekilde aktarmaktansa ölüme giden süreci, yaşanan zorlukları ve çekilen acıları uzun uzun anlatmayı tercih etmiştir. Bunun sebebi yazarın ölümü bir kurtuluş olarak görmesidir. Eserde ölüme gitmek bir kahramanlık olarak değil de kolaya kaçış olarak işlenirken, hayatta kalma mücadelesi verenler birer kahraman olarak işlenmiştir. Savaşın çıktığını duyunca vefat eden babaanne, savaş esnasında tadacağı acıları bildiğinden adeta ölümü tercih etmiştir; ömrü boyunca sıradan bir hayat yaşamış olan Temel Çavuş – geriye dönüş tekniği ile anlatılan- ölümü esnasında kahraman biri olmuştur; doğduklarından beri işkence çeken küçük çocuklar ölüme kavuştuklarında huzura da kavuşmuş gibidirler. Ölüm kaçtıkları bir şey değil de beraber oturdukları, yaşadıkları bir şeymiş gibi anlatılmaktadır. Yazar bunu sık sık ölüm kavramına değinerek sağlamıştır. Yoksulluk ve ölüm kavramlarının yapıt boyunca işlenişi birbirleriyle kıyaslandığı zaman, yoksulluk; korkunç, ıstırap dolu bir kavram olarak, ölüm ise huzuru çağrıştıran bir kavram olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Ölüm uzak bir gelecek değil de kardeşlerinin bir hatırası, uzun süredir tanıdıkları bir dost olarak onlarla yatıp kalkmaktadır. Ölüm her ne kadar sade bir şekilde anlatılıyor olsa da acısını yine geride kalanlar çekmektedir. Şakire *“Cephede ölenler nasıl şehitse burada açlıktan ölenler de şehittir.”* (Dinamo, sayfa 264) sözüyle onları bu duruma sokanın “vatan” adı verilen topraklar uğruna

verilen savaş olduğunu göstermektedir. Yoksulluğun da ölümün de acısını gidenler değil kalanlar çekmektedir. Yazara göre, vatanını savunmak için ailesinden koparılan erkeklerin arkasında bıraktığı açlık ve yoksulluktan hayatını kaybeden insanlar da vatani uğruna can vermiş sayılmalıdır. Geride kalan yoksul aileler, ölüme “onların güvenliği için savaşa katılan” askerlerden neredeyse daha yakın bir şekilde yaşamaktadırlar ve Hasan İzzettin Dinamo bu çelişkiye karşı olan sitemini eser boyunca karakterler üzerinden okura aktarmıştır. Hasan İzzettin Dinamo, savaşın toplumsal sınıfta alt kesimde bulunan insanların üzerindeki etkisini, “ölüm” kavramını tekrarlar, kısa cümle seçimleri ve kelime seçimleri ile huzurlu, kısa ve kolay bir olaymış gibi anlatarak sağlamıştır. Bunu yaparken de “yoksulluk” kavramını ve temasını; kelime seçimleri ve betimlemeler yardımıyla yoğun bir şekilde işleyerek okurun dikkatini o yöne çekmiştir.

4. HAYALLER VE UMUTLAR

Umut ve hayaller insanlara zor anlarında tutunacak birer dal olurlar. İnsanlar genellikle buldukları koşuldan daha üst yerlere gelme hayalleri kurar ve büyük ihtimalle ulaşamayacaklarını içten içe hissettikleri hayallerin peşinde koşarlar. Bu hayallerini ise son umutları da suya düşene dek koruyup sarmalarlar. Musa ve ailesinin hayalleri ve bu hayallerine ulaşmak için olan umutları yazarın kullandığı iç monolog, karakter gelişimi, kullanılan layt motifler ve diyaloglar gibi teknikler üzerinden hikâyenin merkezine koyularak derin bir şekilde işlenmiştir.

Kitap boyunca Temel Çavuş sık sık oğullarını okutma hayalinden bahseder, bu hayal; “*okuyup beyuk adam olucan*” ve “*okusaydın beyuk adam olurdun*” sözlerinin yazar tarafından birer layt motif olarak kullanılması üzerinden okura aktarılmıştır. Temel Çavuş’un, “Okuyup beyuk adam olucan” sözünü Musa için kullanması ona karşı beslediği umutlarını ve kurduğu

hayalleri gösterirken; Ali için kullandığı “*okusaydın beyuk adam olurdun*” sözleri yaşadığı pişmanlığı, çaresizliği ve hüznü belirtmektedir. Temel Çavuş’un en büyük hayali olan oğlunu okutmak ve ailesini onun yardımıyla tıpkı diğer iyi durumdaki aileler gibi saygıdeğer hale getirme hayali bütün aileye umut vermektedir. Bu hayali doğrultusunda yılmadan çalışan Temel Çavuş, aileye yayılmış olan umudun taze kalmasındaki en büyük etkidir. Yazar, Temel Çavuş’un ailesine ve etrafına yaydığı umudu kendisinin de büyüdüğü “Karadeniz” bölgesinin sembolik müzik aleti olan “kemençe” aracılığı ile vermiştir. Tarlada geçen yorgun zamanların, haksızlığa uğradıkları günlerin, aç kaldıkları zamanların ardından Temel Çavuş’un kemençe çalması ile ailenin neşesi yerine gelmekte ve gülüp eğlenmektedirler. Yazılan şarkı sözleri ve eğitim eksikliğini göstermek için kullanılan şiveli dil, yazarın yaşadığı kültürün bir yansıması olmasının yanı sıra aynı zamanda konu ile alakalı kullanılan özgün şarkı sözleri yazarın “yaratıcılığını” da göstermektedir.

Temel Çavuş’un savaşa gitmesinin ardından, kemençe Ali’nin eline geçmiştir. Ali de her ne kadar arada bir kemençe çalıyor ve horon tepiyor olsa da bu kısa zamanlarda bile etrafına neşe ve umut saçmayı başaramıyordur. Bu olay, yazarın; ailenin hayallerinin giderek daha az olası hale gelişini ve umutsuzluğun aileyi pençesi altına almasını göstermek için kullandığı bir yöntemdir. Ali çok kısıtlı bir süre kullandığı bu kemençeyi bir süre sonra hiç kullanmaz olur ve o da askere gittikten sonra ailede ne horondan eser kalmıştır ne de kemençeden. Ali’nin de gitmesinin ardından aile, saygıdeğer bir aile olma gibi “büyük” hayallerini unutmuş yalnızca hayatta kalma ve karınlarını doyurma hayalleri peşinden koşmaya başlamıştır. Umudunu kaybeden, yaşam enerjisini ve var olma isteğini yitiren Şakire evlatlarını “yetimhane” adında bir yere bırakıp hayatta tutabileceğini öğrenince kaybettiği hayallerini tekrardan kazanır. Çocuklarını yetimhaneye bıraktıktan sonra yaşama amacını da yitiren Şakire, “huzur” olarak gördüğü ölüme kavuşur. Yazar, Şakire ve ailesinin eser boyunca giderek küçülen bu hayallerini

ve umutların; layt motif, tekrarlama, iç monolog ve bir simge olarak kullanılan “kemençe” üzerinden okura aktarmıştır.

Eser boyunca ailenin en büyük hayali saygıdeğer ve “okumuş” bir aile haline gelmek olsa da bu, eserde işlenen tek hayal veya umut değildir. Ailenin, Ali ve Temel Çavuş’un savaştan dönmesine karşı duyduğu umut şehit haberleri gelinceye kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Aynı zamanda ailenin Temel Çavuş varken aldığı inek “Karakız’ın” çoğalmasına karşı duyduğu umut ve bunun üzerine kurdukları hayaller de eserin başlarında dikkat çekilen bir noktadır. Ailenin Temel Çavuş hayatta iken kurduğu bu hayaller, Temel Çavuş’un vefat etmesinin ardından sonlanır. Aile aç iken üstüne bir de ineğe bakmaktadırlar ve bir süre sonra hayallerini öldürmek pahasına Karakız’ı kesme kararı alırlar. Ancak Şakire ineği kesmeden, ona borçları olduğu halde bir inekleri olduğu haberini alan borç sahibi Bakkal Osman Efendi “Karakız’a” el koyar. Hem hayallerinden hem de yemeklerinden olan Şakire *“Çocuklarım, yeryüzünde artık bize yer kalmadı. Belki, toprağın altında bu insanların elinden kurtuluruz.”* (Dinamo, sayfa 357) sözleriyle de anlatıldığı üzere hayallerini ve geleceğe dair duyduğu umudunu savaşın ardından kaybetmiştir.

Bunun dışında eserin belirli bir kısmında ise bir çocuk olarak Musa’nın “denizkızı” bulma hayali ve umudu detaylı bir şekilde işlenmiştir. Musa her ne kadar küçük bir çocuk olsa da evin en büyük erkek çocuğu olarak yazarın da dediği üzere *“Çocukluğu bitmiş, ev erkeklığı başlamıştı.”* (Dinamo, sayfa 303) ve bu yeni başlayan “ev erkeklığı” görevini yerine getirmek için sokaklardaki köpek dışkılarını toplamaktadır. Köpek dışkılarını toplamak para kazandırmayan bir iş olarak kalmayıp üstüne insanın gururunu da zedeleyen bir iştir. Musa’nın deniz kızı hayalini yazar, mahalleden bir çocukla arasında geçen *“Deniz kızları çok güzel olurmuş. Sevdikleri erkekleri alır kaçarlarmış. Ah, öyle istiyorum ki böyle bir kızın beni alıp kaçmasını. Mahalleden hiçbir kız yüzüme bakmıyor. Tabakhaneye köpek dışkısı yetiştirdiğimiz için hepsi bizi küçük görüyor. Oysa, denizkızları köpek dışkısı mı satıyoruz, kuyumcu muyuz,*

paşa mıyız hiç aldırış etmez. Erkek miyiz, yalnız ona bakar.” (Dinamo, sayfa 234) diyalogu ile işlemiştir; Musa'nın baba figürü eksikliği sebebiyle kendisinden büyük çocukların düşüncelerinden ve söylediklerinden etkilenişi de eser boyunca yine bu diyaloglar aracılığı ile okura aktarılmıştır. Musa, daha küçük bir çocuk olmasına rağmen ailesinin diğer fertleri gibi; aşağılanmasına, ezilmesine, haksızlığa uğramasına karşın bir umut ve peşinden koşacak bir hayal bulmuştur: Bir deniz kızı bulmak. Musa aradığı denizkızına hiçbir zaman ulaşamayacak olsa da gururunu ayaklar altına alan işine tutunma ve boynunu dik tutma gücünü bu hayalinden ve denizkızı bulma ümidinden alır.

Hayaller ve inançlar, savaş döneminde Şakire ve ailesine umut, amaç vermiştir. Ailenin zamanla hayalleri küçüldüğü gibi umutları da azalmıştır. Savaş, eskiden oğullarını okutma gibi hayalleri olan bu ailenin tüm umutlarını ellerinden almış, onları sonraki gün karınlarını doyurma hayalleri peşinde umutsuzca koşan insanlar haline getirmiştir. Yazar, odak olan ve olmayan bütün hayalleri; tekrarlama, iç monolog, imgeler ve diyaloglar aracılığı ile işlemiştir.

5. DİN VE DEVLET

Haksızlığa uğrayan, iyi bir insan olma gayreti içinde olmalarına rağmen hayatta istedikleri yerlere gelemeyen insanlar, tutundukları hayallerinin de suya düşmesi sonucunda umutlarını kaybetmemek üzere sarılabilecekleri tek dal olan dine sarılırlar. Din bu insanların adaletle inanmalarını, iyiden sapmamalarını, umutlarını kaybetmemelerini ve bir amaç doğrultusunda yaşayabilmelerini sağlar. Temel Çavuş da dünyada bulamadığı adaleti ve eşitliği, yazarın “*Ha imam efendi, cennette de yoksulluk, zenginlik var midur?*” (Dinamo, sayfa 44) diyalogunda da işlediği üzere dinde aramaktadır. Yazar, dünyada çektiği acılara rağmen suç işlemeyen ve dürüst bir insan olarak yaşamına devam eden Temel Çavuş'un duyduğu kaygıları ve dinine olan inancının sarsılışını, İmam ile arasında geçen diyalogda “*Öbür dünyada herkes köşklerde biz*

yine kulübelerde mi oturacağız? Bizim ne cami ne de çeşme yapturacak paramız var. Bizum uşaklar aha hep yalnayak gezeyi. Bu uşaklar, bir çeşme yaptıramaduk diye orda da yalnayak mi gezecekler? Öyleyse Allah'ın cennetinde hep zenginler oturacak. Desene ki fakirlere dünyadaki yaşadığından farklı yaşamak yok.” (Dinamo, sayfa 45) cümleleri ile öyküleyici anlatım biçimi temel alınarak okura aktarmıştır. Fakat, Temel Çavuş'un aklından ne zaman diniyle alakalı eleştirel düşünceler geçse kültüründen ve bulunduğu umutsuz durumdan dolayı “tövbe tövbe” diyerek dinine tekrardan sarılır. Yazar, kitapta belirgin bir şekilde dinin ve en kudretli varlık olması gereken “tanrının” cevapsızlığını “Her şeyi gören Allah acaba nereye bakıyor, kimleri görüyor, kimlere yardım ediyordu?” (Dinamo, sayfa 239) gibi cümlelerle gösterip figürleri dinlerine karşı koydurtuyorken; devletin figürler üstündeki gücünü ve figürlerin devletten gelen emirlere karşı koymaktaki acizliğini yoğun bir şekilde işlemektedir.

Şakire de oğlunu ve kocasını savaşta kaybettikten ve beş boğazı tok tutmaktan sorumlu olduktan sonra dinine daha sıkı sarılmıştır. Din onun bu var olma mücadelesinde ahlaklı, namuslu ve dürüst bir insan olarak kalmasını sağlar. Ancak bu kadar trajik olay yaşayan, evlat acısı çeken ve dininden sapmamasına rağmen hayatında hiçbir şey yolunda gitmeyen bir insanın dini sorgulamaması neredeyse mümkün değildir. Şakire, onu öteki hayatında ıstıraplarından kurtaracak, haksızlıklara karşı koyacak gücün en kuvvetli güç olmasını beklemekte ve buna bu şekilde inanmaktadır. Ancak, Şakire dualarına, inandığı büyük kudretten cevap bulamıyorken ve oğlu Ali'yi haksız yere şehit vermişken; devlet insanlara istediği şeyi yaptırabilmektedir. Tanrı'dan korkmayan ve ona istediği gibi karşı koyan insanlar; devletin karşısında küçücük kalıyorlardır. Eser boyunca devlet, gücünün sınırı olmayan, insanların altında ezildiği bir şey olarak sürekli dinle kıyaslamalı bir şekilde işlenmiştir. Şakire üzerinden büyüdüğü koşullar ve kültürü sebebiyle her ne kadar sert eleştiri yapamasa da “Bana öyle geliy ki gücüne gitmesin ama bu iş Allah'ın elinde değil. O da bir şeylere boyun eğeyi, istemeyerek katlanıy.” (Dinamo, sayfa 58) gibi sözlerle yazarın eleştirel kimliği ortaya çıkmaktadır. Yazar, dini eleştirilere yer

verirken, hükümetin ve devletin gücünü ise *“İnsan doğduğu günden beri iki şeye hizmet etmektedir Allah’a ve hükümete. Bir insan oldum olası bu ikisiyle başa çıkamamıştı.”* (Dinamo, sayfa 25) gibi cümleler ile şiddetli bir şekilde hissettirmektedir. Dinamo, hükümete baş kaldırmaya gücü yetmeyen, tek isteği kendine yetecek bir avuç toprakta yaşamak olan insanların zorunlu bir şekilde ölüme sürüklenişi eleştirel bir şekilde işlenmiştir. Eser boyunca devlet ve din kavramlarının beraber kullanılması yazarın hem dine karşı hem de devlet yapısına ve anlayışına karşı yaptığı bir eleştiridir.

6. SONUÇ

Hasan İzzettin Dinamo’nun “Savaş ve Açlar” adlı yapıtında, savaş sorunsalının romandaki figürlere olan etkisinin işlenişi tezin odak noktasını oluşturmaktadır. Toplumcu gerçekçi roman türünün temsilcilerin biri olan Hasan İzzettin Dinamo’nun kendi hayatını kurgusal bir hikâye havasında farklı figürler aracılığı ile anlattığı bu eserde; karakterlerin belirli toplumsal sorunları temsil etmesi, ölümün sade anlatılışı, figürlerin hayal ve umutlarına sarılışı ve din ile devletin eser boyunca eleştirel bir dille okura aktarılması savaş sorunsalının figürlere olan etkisinin işlenişinde önemli bir rol oynamıştır. Yazarın, diğer eserlerinde de olduğu gibi toplumsal sınıf farklılığı ve devlet yönetimine yaptığı sert eleştiriler bahsi geçen bu edebi eserde de görülmekte ve yazarın barış sever, savaş karşıtı kimliği ortaya çıkmaktadır. Eser tezin odak noktasını oluşturan soru bağlamında incelendiği zaman, roman genelinde “iç çözümleme, iç konuşma, diyalog, bilinç akışı, tekrarlama, soru sorma” tekniklerinin yanında işlevsel betimlemelerin, imgelerin ve layt motiflerin anlatımı güçlendirmek için yazar tarafından bilinçli bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Romanın tek bir odak figür değil bir ailenin üzerinden işlenmesi ve odak figürün eser boyunca değişmesi sebebiyle bu tez çalışmasında değerlendirme yapılırken karakterler üzerinde durmak yerine belirli kavramların işlenişi üzerinde durulmuş ve

eser bu bağlamda değerlendirilmiştir. Yapılan tez çalışması ile toplumcu gerçekçi roman türünün temsilci eserlerinden biri olan “Savaş ve Açlar” romanının değerlendirilmesi yapıldığı gibi bu yazın türünü ustalıkla temsil eden fakat siyasal kimliği ve eleştirel yazım tarzı sebebi ile unutulmuş/unutturulmuş olan Hasan İzzettin Dinamo’nun edebi kimliğine de milli edebiyatın mirasçıları olarak sahip çıkılmaya çalışılmıştır. Tezin devamı niteliğinde bir çalışma, kaynak kısıtlılığı sebebiyle çok fazla bilgi edinilemeyen yazarın hayatının detaylı araştırılması yapıp eserin yazarın hayatı ile olan ilişkisini ve eleştirel kimliğini de ön plana çıkaracak şekilde farklı bakış açılarıyla incelenmesi ile olabilir.

7. KAYNAKÇA

Dinamo, Hasan İzzettin. “Savaş ve Açlar”. İstanbul: Tekin Yayınevi, 2017

Hasan İzzettin Dinamo Kimdir? Hayat, Edebi Kişiliği, Eserleri. Hasan İzzettin Dinamo Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. (n.d.). 2023,
<https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/hasan-izzettin-dinamo.html>

Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989). Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989). 2023,
<https://www.edebiyatokulu.org/2016/01/hasan-izzettin-dinamo.html>

Deniz, H. . *Hasan İzzettin Dinamo.* Hasan İzzettin Dinamo. 2023,
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dinamo-hasan-izzettin>